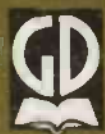

PHONG TRÀO CHỐNG CHỦ NGHĨA THỰC DÂN Ở VIỆT NAM

GS. ĐÌNH XUÂN LÂM

NHÀ XUẤT BẢN GIÁO DỤC VIỆT NAM

GS. ĐINH XUÂN LÂM

**PHONG TRÀO
CHỐNG CHỦ NGHĨA THỰC DÂN
Ở VIỆT NAM**

NHÀ XUẤT BẢN GIÁO DỤC VIỆT NAM

CHỈ ĐẠO BIÊN TẬP:

GS.TS.NGND. Nguyễn Văn Khánh

BAN BIÊN TẬP:

GS.TS. Đỗ Quang Hưng

PGS.TS. Nguyễn Đình Lê

PGS.TS. Phạm Xanh

TS. Trần Viết Nghĩa

ThS. Trương Bích Hạnh

ThS. Hoàng Hồng Nga

ThS. Hồ Thành Tâm

LỜI GIỚI THIỆU

Giáo sư, Nhà giáo nhân dân Đinh Xuân Lâm là một trong những chuyên gia đầu ngành về lịch cận đại và hiện đại Việt Nam. Năm 1956, sau khi tốt nghiệp Ban Sử – Địa, Trường Đại học Sư phạm Hà Nội, anh Đinh Xuân Lâm cùng anh Trần Quốc Vượng và tôi được giữ lại làm cán bộ giảng dạy của Khoa Khoa học xã hội, Trường Đại học Tổng hợp Hà Nội vừa thành lập. Anh Lâm công tác ở Bộ môn Lịch sử cận – hiện đại Việt Nam do GS. Trần Văn Giàu làm Chủ nhiệm, còn tôi và anh Vượng ở Bộ môn Cổ sử Việt Nam do GS. Đào Duy Anh làm Chủ nhiệm. Những năm đầu tiên, chúng tôi tập trung tất cả thời gian và công sức vào việc biên soạn các bộ giáo trình lịch sử Việt Nam. Dưới sự chỉ đạo của GS. Trần Văn Giàu, anh Đinh Xuân Lâm cùng các anh Nguyễn Văn Sự, Đặng Huy Vận, Hoàng Văn Lâu, Kiều Xuân Bá đã hoàn thành bộ *Lịch sử cận đại Việt Nam* gồm 4 tập (Tập 1: 1959, Tập 2 và 3: 1961, Tập 4: 1963), bắt đầu từ cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp cho đến Cách mạng tháng Tám năm 1945. Từ đó, GS. Đinh Xuân Lâm gần như tập trung sự nghiệp nghiên cứu khoa học của mình vào lịch sử cận đại, lịch sử đấu tranh chống chủ nghĩa thực dân, nhất là phong trào Cần vương cuối thế kỷ XIX, phong trào đấu tranh yêu nước và cách mạng nửa đầu thế kỷ XX. Giáo sư có đến hàng trăm công trình gồm giáo trình, sách chuyên khảo, báo cáo khoa học và bài báo về các chủ đề này.

GS. Đinh Xuân Lâm vốn thích văn học. Trước khi về học tại Trường Đại học Sư phạm Hà Nội, anh Lâm đã từng là thầy giáo dạy Văn Trường Trung học phổ thông Đào Duy Từ, Thanh Hoá. Trong Ban Sử – Địa của chúng tôi lúc bấy giờ, sinh viên có hai thế hệ rõ rệt về tuổi tác và nguồn gốc: thế hệ sinh viên Trường Dự bị đại học Thanh Hoá, trong đó có tôi, anh Vượng... và một số sinh viên Văn khoa của Đại học Văn khoa Hà Nội; thế hệ giáo viên một số trường

Phổ thông được cử về học Đại học, được bỏ qua năm thứ nhất, cùng vào học năm thứ hai với chúng tôi. Anh Lâm được bầu làm Lớp trưởng và được mọi người yêu mến như người anh của cả lớp 29 sinh viên. Tuy học Sử – Địa và học rất giỏi, nhưng tôi nhớ từ thuở sinh viên, anh Lâm vẫn mê đọc sách văn học, giữ niềm thích thú đối với văn chương. Trên con đường nghiên cứu lịch sử, GS. Đinh Xuân Lâm cũng rất quan tâm đến văn học, dành thời gian nghiên cứu văn học, nhất là dòng văn học yêu nước chống chủ nghĩa thực dân. Văn – Sử trong đời sống hưởng thụ văn hoá nghệ thuật và trong nghiên cứu khoa học của GS. Đinh Xuân Lâm gắn bó mật thiết với nhau. Đây là một nét đặc trưng của con người và sự nghiệp khoa học của GS. Đinh Xuân Lâm.

Nhân dịp chuẩn bị lễ mừng Đại thọ Giáo sư, Nhà giáo nhân dân Đinh Xuân Lâm 90 tuổi vào ngày 4 tháng 2 năm 2015, Bộ môn Lịch sử Việt Nam cận – hiện đại, Khoa Lịch sử, Trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn, Đại học Quốc gia Hà Nội đã tập hợp một số bài nghiên cứu của GS. Đinh Xuân Lâm và xuất bản cuốn sách mang tựa đề *Phong trào chống chủ nghĩa thực dân ở Việt Nam*.

70 bài nghiên cứu đã được tuyển chọn, sắp xếp theo 5 phần:

Phần một: Từ Cần vương đến Duy tân (15 bài).

Phần hai: Hồ Chí Minh và cách mạng Việt Nam (15 bài).

Phần ba: Khía cạnh quốc tế của phong trào giải phóng dân tộc Việt Nam (6 bài).

Phần bốn: Những nhân vật lịch sử tiêu biểu (17 bài).

Phần năm: Mấy vấn đề tư liệu, sử liệu học và nguyên tắc đánh giá nhân vật lịch sử (17 bài).

Nhóm biên tập đã tuyển chọn rất công phu và nhất là sắp xếp theo một bố cục và trình tự hợp lý, khoa học, phản ánh những thành tựu nghiên cứu của GS. Đinh Xuân Lâm về phong trào chống chủ nghĩa thực dân của Việt Nam. Dĩ nhiên không thể coi đây là toàn bộ

kết quả nghiên cứu về lịch sử cận đại Việt Nam của GS. Đinh Xuân Lâm, vì ngoài những tiểu luận, những bài viết này, tác giả còn có nhiều công trình nghiên cứu khác.

Lịch sử cận đại Việt Nam theo quan niệm mang tính quy ước của giới sử học Việt Nam là lịch sử Việt Nam từ năm 1858 đến năm 1945. Đây là một thời kỳ lịch sử đầy bi thương và hùng tráng. Bi thương trong sự thất bại của cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp do nhà Nguyễn lãnh đạo, của phong trào Cần vương và bao nhiêu cuộc khởi nghĩa, cuộc đấu tranh bị nhấn chìm trong biển máu. Hùng tráng trong tinh thần đấu tranh bất khuất, trong sự hy sinh lâm liệt của biết bao anh hùng, chiến sĩ yêu nước và cách mạng, trong thắng lợi vẻ vang của Cách mạng tháng Tám năm 1945 do Chủ tịch Hồ Chí Minh và Đảng Cộng sản Việt Nam lãnh đạo. Đây cũng là thời kỳ đất nước chứng kiến nhiều chuyển biến sâu sắc về kinh tế, xã hội, về tư tưởng, văn hoá trong những bước chuyển mình của cả dân tộc vươn lên tiếp nhận những ảnh hưởng tiên tiến của thời đại để tạo nên sức mạnh chống chủ nghĩa thực dân, giải phóng dân tộc. Trong dòng chảy phong phú, đa dạng của lịch sử cận đại Việt Nam, dĩ nhiên phong trào đấu tranh chống chủ nghĩa thực dân là dòng chủ lưu, là nội dung chủ yếu giữ vai trò quyết định sự phát triển của lịch sử, vận mệnh của dân tộc. GS. Đinh Xuân Lâm đã sớm hướng hoạt động nghiên cứu khoa học chủ yếu vào phong trào chống chủ nghĩa thực dân trên tinh thần phê phán chủ nghĩa thực dân dưới mọi biểu hiện, nêu cao tinh thần yêu nước và cách mạng, tôn vinh cuộc chiến đấu chống thực dân xâm lược và đô hộ, đồng thời giải thích những chuyển biến của cuộc đấu tranh trong bối cảnh của đất nước, khu vực và thế giới. Trên quan điểm kiên định đó, Giáo sư cũng phân tích những hoàn cảnh mang tính bi kịch của không ít nhân vật lịch sử và cố gắng nhìn nhận, đánh giá một cách thoả đáng trên tinh thần nhân văn, có lý, có tình.

Tuyển tập *Phong trào chống chủ nghĩa thực dân ở Việt Nam* của GS. Đinh Xuân Lâm không những ghi nhận những thành tựu nghiên cứu

khoa học đầy tâm huyết của tác giả về một lĩnh vực căn bản của lịch sử cận đại Việt Nam mà còn cung cấp tư liệu tham khảo bổ ích cho các nhà khoa học và bạn đọc.

Trước hết và trên tất cả, đây là Quà tặng đầy ý nghĩa nhân dịp Lễ mừng Đại thọ GS.NGND. Đinh Xuân Lâm 90 tuổi không chỉ của Bộ môn Lịch sử Việt Nam cận đại và hiện đại mà của cả Khoa Lịch sử, nơi mà Giáo sư đã công tác, nghiên cứu và giảng dạy liên tục từ năm 1956 cho đến khi nghỉ hưu trong quan hệ bạn bè đồng nghiệp và tình nghĩa thầy trò thấm thiết qua nhiều thế hệ.

Hà Nội, ngày 20 tháng 11 năm 2014

GS.NGND. Phan Huy Lê

Chủ tịch Hội Khoa học Lịch sử Việt Nam

GS. NGND. ĐÌNH XUÂN LÂM,

Cây đại thụ của nền sử học cách mạng Việt Nam

Đứng ở vị trí hàng đầu về đào tạo và nghiên cứu các ngành khoa học xã hội và nhân văn của đất nước, Trường Đại học Tổng hợp Hà Nội trước đây và hiện nay là Trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn, Đại học Quốc gia Hà Nội là nơi tụ hội nhiều nhà giáo đức độ, nhà khoa học tài năng đã cống hiến cả cuộc đời cho khoa học và nền giáo dục nước nhà. Một trong những con người rất đáng kính đó là Giáo sư, Nhà giáo nhân dân Đình Xuân Lâm.

GS. Đình Xuân Lâm sinh ngày 4 tháng 2 năm 1925 tại xã Sơn Tân, huyện Hương Sơn, tỉnh Hà Tĩnh, trong một gia đình quan lại yêu nước. Quê hương ông là vùng đất “địa linh nhân kiệt”, nơi Thần y Hải Thượng Lãn Ông bốc thuốc cứu người, nơi Đình nguyên Tiến sĩ Phan Đình Phùng đã cùng thủ lĩnh nông dân Cao Thắng lập căn cứ Cần vương chống thực dân Pháp bền bỉ trong suốt chục năm.

Năm 1945, ông tốt nghiệp Tú tài toàn phần Ban Triết học và Văn chương ở Trường Quốc học Huế, đúng vào lúc nhân dân cả nước vùng lên làm cuộc Cách mạng tháng Tám long trời lở đất để giành lại chính quyền từ tay thực dân Pháp và phát xít Nhật. Cách mạng tháng Tám thành công đã làm thay đổi nhận thức và cuộc đời ông. Được tận mắt chứng kiến sức mạnh xung thiên của quần chúng nhân dân trong những ngày Tổng khởi nghĩa, nhất là trước thái độ trọng nghĩa và ân tình của các lãnh tụ Việt Minh chỉ huy cuộc khởi nghĩa giành chính quyền ở Thanh Hoá, ông đã bị cảm hoá và hăng hái tham gia hoạt động cứu nước. Trong những năm kháng chiến chống thực dân Pháp, ông dạy học phổ thông, đồng thời tham gia công tác đoàn thể trong tỉnh Thanh Hoá.

Sau khi miền Bắc được giải phóng, ông được cử đi học Đại học Sư phạm Hà Nội, cùng lớp Sử – Địa với Phan Huy Lê và Trần Quốc Vượng. Năm 1956, bộ tứ Đinh Xuân Lâm, Phan Huy Lê, Hà Văn Tấn, Trần Quốc Vượng tốt nghiệp đại học loại xuất sắc và đều được giữ lại làm cán bộ giảng dạy tại Trường.

Trong suốt nửa thế kỷ đứng trên bục giảng, GS. Đinh Xuân Lâm đã đào tạo hàng nghìn sinh viên, hướng dẫn thành công hàng chục tiến sĩ, được các thế hệ sinh viên yêu mến, kính trọng, và tôn làm “tứ trụ triều đình” của Khoa Lịch sử, Trường Đại học Tổng hợp Hà Nội (nay là Trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn, Đại học Quốc gia Hà Nội). GS. Đinh Xuân Lâm thuộc thế hệ những người xây nền đắp móng và là một chuyên gia đầu ngành của nền Sử học mácxít nước nhà. Bất cứ ai đã từng học, từng gặp, từng làm việc với GS. Đinh Xuân Lâm đều có cảm nhận ông là một con người thông tuệ, uyên bác nhưng lại rất gần gũi, giản dị. Ông sống điềm đạm, khiêm nhường, bao dung, cởi mở và chân thành với mọi người, cả với đồng nghiệp và các học trò. Ở trong tâm tính và cách ứng xử của ông có sự bộc trực và chân tình của người xứ Nghệ, lại có sự tinh tế và nghi thức của văn hoá Huế, và đặc biệt là giàu chất nhân ái, lãng mạn của văn hoá Pháp. Sự tài hoa, uyên bác và mộc mạc, chân thành trong con người ông đã tạo nên chân dung một nhà giáo vừa thanh cao vừa giản dị và rất gần gũi, nhân hậu.

Với bút lực dồi dào, trong hơn nửa thế kỷ nghiên cứu không ngừng nghỉ, GS. Đinh Xuân Lâm để lại một di sản khoa học to lớn, với khoảng 400 công trình khoa học (bao gồm sách, giáo trình, bài báo, báo cáo khoa học,...). Tài năng khoa học của ông đã được kết trái từ sớm, ngay sau khi tốt nghiệp đại học. Từ năm 1959, tức là chỉ sau khi về giảng dạy ở Khoa Lịch sử chưa đến 3 năm, ông đã cùng một số đồng nghiệp trẻ, dưới sự chỉ đạo của nhà sử học lỗi lạc – GS. Trần Văn Giàu, tiến hành biên soạn và cho công bố bộ sách *Lịch sử cận đại Việt Nam* (4 tập). Đây là một bộ sách giáo trình lịch sử cận đại đầu tiên